

Sygn. akt II AKa 34/19

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 11 czerwca 2019 roku

Sąd Apelacyjny w Warszawie II Wydział Karny w składzie:

Przewodniczący: SSA Marzanna A. Piekarska – Drązek

Sędziowie: SA Dorota Tyrała

SO (del.) Anna Kalbarczyk (spr.)

Protokolant: st. sekr. sąd. Katarzyna Rucińska

przy udziale Prokuratora Leszka Woźniaka

po rozpoznaniu w dniu 11 czerwca 2019 roku

sprawy z wniosku M. S. (1)

w przedmiocie odszkodowania i zadośćuczynienia za niewątpliwie niesłuszne tymczasowe aresztowanie w sprawie Sądu Rejonowego dla Warszawy – Pragi Północ w Warszawie o sygn. akt VIII K 34/10

na skutek apelacji wniesionej przez pełnomocnika wnioskodawcy

od wyroku Sądu Okręgowego Warszawa - Praga w Warszawie

z dnia 6 listopada 2018 roku, sygn. akt V Ko 166/18

I. zmienia wyrok w zaskarżonej części:

1. w zakresie rozstrzygnięcia z punktu 1. w ten sposób, że kwotę odszkodowania podwyższa o 16.678,57 zł (szesnaście tysięcy sześćset siedemdziesiąt osiem złotych, pięćdziesiąt siedem groszy), do łącznej kwoty 59.978,04 zł. (pięćdziesięciu dziewięciu tysięcy dziewięćset siedemdziesięciu ośmiu złotych, czterech groszy) wraz z ustawowymi odsetkami od dnia uprawomocnienia się wyroku do dnia zapłaty oraz kwotę zadośćuczynienia o 40.000 zł. (czterdzieści tysięcy złotych) do łącznej kwoty 120.000 zł. (stu dwudziestu tysięcy złotych) wraz z ustawowymi odsetkami od dnia uprawomocnienia się wyroku do dnia zapłaty;

2. w zakresie rozstrzygnięcia z punktu 3. w ten sposób, że zasądza od Skarbu Państwa na rzecz M. S. (1) kwotę 144 zł. tytułem zwrotu wydatków poniesionych w związku z ustanowieniem w sprawie pełnomocnika z wyboru;

II. utrzymuje w mocy wyrok w pozostałej zaskarżonej części;

III. kosztami postępowania odwoławczego obciąża Skarb Państwa.

UZASADNIENIE

Sąd Okręgowy Warszawa–Praga w Warszawie wyrokiem z dnia 6 listopada 2018 roku zasądził od Skarbu Państwa na rzecz M. S. (1) kwotę 43.299,47 zł. tytułem odszkodowania i 80.000 zł tytułem zadośćuczynienia za krzywdę wynikłą z

niewątpliwie niesłusznego tymczasowego aresztowania w sprawie Sądu Rejonowego dla Warszawy Pragi – Północ w Warszawie wraz z ustawowymi odsetkami od dnia uprawomocnienia się wyroku do dnia zapłaty. W pozostałej części wnioszek o odszkodowanie i zadośćuczynienie oddalił.

Apelacja została wniesiona przez pełnomocnika wnioskodawczyni, który zaskarżył wyrok w części pkt. 2 i zarzucił:

1. obrazę przepisów prawa materialnego:

– art. 552 § 1 i 4 k.p.k. w zw. z art. 445 § 1 i 2 k.c. w zw. z art. 448 k.c. poprzez błędną ich wykładnię i zasądzenie niewspółmiernie niskiej do rozmiaru krzywdy doznanej przez wnioskodawczynię kwoty zadośćuczynienia, podczas gdy całokształt okoliczności sprawy, w tym okoliczności aresztowania, długotrwały okres izolacji, warunki w jakich znajdowała się wnioskodawczyni w areszcie, długotrwała rozłąka z rodziną, wpływ izolacji na relacje wnioskodawczyni z bliskim oraz w środowisku zawodowym, a także wpływ tymczasowego aresztowania na psychikę wnioskodawczyni, przemawiają za zasądzeniem kwoty zadośćuczynienia w wyższej wysokości, wskazanej przez wnioskodawczynię we wniosku

– art. 385¹ § 3 k.c. oraz art. 363 § 2 k.c. poprzez ich niezastosowanie czego konsekwencją było niezwaloryzowanie odszkodowania za poniesioną szkodę związaną z utratą wynagrodzenia za pracę spowodowaną tymczasowym aresztowaniem w sytuacji, gdy nastąpiła istotna zmiana siły nabywczej pieniądza w okresie pomiędzy powstaniem szkody tj. roku 2001 a datą wyrokowania,

2. obrazę przepisów postępowania mającą wpływ na treść wyroku

– art. 7 k.p.k., art. 410 k.p.k. oraz art. 424 § 1 pkt 1 k.p.k. poprzez dokonanie dowolnej oceny materiału dowodowego skutkującego przyjęciem, że zasądzona kwota zadośćuczynienia w wysokości 80.000 zł stanowi odpowiednie zadośćuczynienie za niesłuszne tymczasowe aresztowanie i niewskazanie w uzasadnieniu zaskarżonego wyroku przyczyn tego ustalenia, a ponadto nierozważenie oraz niewskazanie przyczyn niezwaloryzowania wysokości odszkodowania, pomimo iż pomiędzy szkodą poniesioną przez wnioskodawczynię a datą wyrokowania w sprawie minął okres 17 lat.

Pełnomocnik wniósł o zmianę wyroku przez zasądzenie od Skarbu Państwa na rzecz wnioskodawczyni dodatkowej kwoty odszkodowania w wysokości 49.794,39 zł. oraz dodatkowej kwoty 170.000 zł. tytułem zadośćuczynienia.

Sąd Apelacyjny zważył, co następuje:

W rozpoznawanej sprawie nie ma wątpliwości co do tego, że roszczenie wnioskodawczyni ma swoje oparcie w treści przepisu art. 552 § 4 k.p.k. Sąd I instancji prawidłowo ustalił i nie było to kwestionowane przez żadną ze stron postępowania, że M. S. (1) przysługuje roszczenie o odszkodowanie i zadośćuczynienie za doznaną krzywdę powstałą wskutek niewątpliwie niesłusznego tymczasowego aresztowania. Sporną pozostawała natomiast kwestia waloryzacji przyznanej kwoty odszkodowania oraz wysokości kwoty zadośćuczynienia, jako odpowiedniej do rozmiaru krzywdy i rekompensującej negatywne przeżycia psychiczne wnioskodawczyni. W wyżej wymienionych spornych kwestiach apelacja jej pełnomocnika została częściowo uwzględniona. Podzielając częściowo argumentację podniesioną w wywiezionym środku odwoławczym Sąd Apelacyjny zmienił wyrok i podwyższył kwotę odszkodowania o 16.678,57 zł. do łącznej kwoty 59.978,04 zł. oraz kwotę zadośćuczynienia o 40.000 zł. do łącznej kwoty 120.000 zł. każdorazowo z ustawowymi odsetkami od dnia uprawomocnienia się wyroku do dnia zapłaty.

Pełnomocnik wnioskodawczyni podniósł w apelacji zarzuty obrazy przepisów prawa materialnego skutkujące zasądzeniem niewspółmiernie niskiej kwoty zadośćuczynienia (zarzut pierwszy), niezwaloryzowaniem odszkodowania (zarzut drugi) oraz naruszenie art. 7 k.p.k., art. 410 k.p.k. i art. 424 § 1 pkt 1 k.p.k. Formułując zarzut trzeci kwestionujący odpowiedniość zasądzonych kwot zadośćuczynienia oraz niewskazanie przyczyn braku waloryzacji pełnomocnik zakwestionował te same okoliczności. W związku z powyższym zarzuty te jako powiązanie ze sobą: pierwszy i trzeci oraz drugi i trzeci zostaną rozpatrzone łącznie.

Zasadna jest apelacja pełnomocnika wnioskodawczyni odnośnie błędnego rozstrzygnięcia Sądu a w zasadzie jego braku w zakresie wnioskowanej waloryzacji kwoty przyznanego odszkodowania. Szkoda związana z niewątpliwie niesłusznym tymczasowym aresztowaniem wnioskodawczyni powstała w wyniku zastosowania tego środka w okresie od 27 listopada 2001 roku od 6 maja 2002 roku. Sąd zasądając wnioskowaną kwotę odszkodowania w pełnej wnioskowanej wysokości 43.299,47 zł. winien, zgodnie z treścią art. 358¹ § 3 k.c., rozważyć konieczność dokonania stosownej waloryzacji. Niewątpliwie w okresie od maja 2002 roku do daty zasądzenia odszkodowania, czyli listopada 2018 roku doszło do istotnej zmiany siły nabywczej pieniądza, co nie wymaga dodatkowego dowodu, albowiem żadna ze stron okoliczności tej nie kwestionowała. Stwierdzenie tej okoliczności wymaga od Sądu, w związku ze złożonym wnioskiem ustalenia, po rozważeniu interesu wnioskodawczyni, zgodnie z zasadami współzycia społecznego, sposobu zmiany wysokości uznanego odszkodowania w kwocie nominalnej. Sąd Okręgowy Warszawa–Praga w Warszawie zaniechał dokonania waloryzacji, ale także zaniechał rozważań w tym zakresie.

Z uwagi na brzmienie przepisu 358¹ § 3 k.c. uznać należy, że sądowa waloryzacja jest wyrazem „prawa sędziowskiego”, brak w nim wskazówek konkretyzujących mierniki dokonywanej waloryzacji świadczeń pieniężnych. Kwestia ta całkowicie została pozostawiona uznaniu sędziowskiemu, opartemu na wszechstronnym rozważeniu okoliczności danej sprawy, przy stosowaniu ogólnych, kierunkowych wskazówek zawartych w ustawie¹. Przepis nie wskazuje określonej metody dokonania waloryzacji świadczenia, ustalając tę najwłaściwszą należy rozważyć zgodnie z zasadami współzycia społecznego ekonomiczny interes obu stron, aby nie doprowadzić do nadmiernego uprzywilejowania jednej strony (wnioskodawczyni) i obciążenia drugiej (zobowiązanego Skarbu Państwa).

Pełnomocnik w apelacji proponował dokonanie waloryzacji odszkodowania w oparciu o kryterium średniego wynagrodzenia. Podając kwotę „średniego” miesięcznego wynagrodzenia za 2002 roku faktycznie wskazał wysokość przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia w gospodarce narodowej w 2002 roku. Natomiast za 2018 roku podane zostało miesięczne wynagrodzenie w sektorze przedsiębiorstw. Przeciętne wynagrodzenie w gospodarce narodowej w 2018 r. wyniosło bowiem 4585,03 zł. a nie 4.588,58 zł. Różnica ta jest niewielka, aczkolwiek zasadnym byłoby stosować te same mierniki.

Przyjęcie wnioskowanego kryterium przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia, czy to w gospodarce narodowej, czy w sektorze przedsiębiorstw nie jest uzasadnione. Nie można zgodzić się z pełnomocnikiem, że to wartość przeciętnego wynagrodzenia w sposób miarodajny odzwierciedla siłę nabywczą pieniądza. Przykładowo przeciętne wynagrodzenie w gospodarce narodowej jest to suma wynagrodzeń osobowych brutto, honorariów wypłaconych niektórym grupom pracowników za prace wynikające z umowy o pracę, wypłat z tytułu udziału w zysku do podziału lub z nadwyżki bilansowej w spółdzielniach oraz dodatkowych wynagrodzeń rocznych dla pracowników jednostek sfery budżetowej do przeciętnej liczby zatrudnionych w danym okresie, po wyeliminowaniu osób wykonujących pracę nakładczą oraz zatrudnionych za granicą. Takie średnie statystyczne nie są wymierne do określania siły nabywczej pieniądza. Siła nabywczą pieniądza to inaczej rzeczywista wartość pieniądza, której nie można mierzyć przeciętnym wynagrodzeniem. Sąd Apelacyjny przyjął za podstawę waloryzacji wskaźnik inflacji uznając słuszność argumentacji podniesionej w orzeczeniu Sądu Najwyższego z 19 maja 2010 roku². Przyjęcie proponowanej przez pełnomocnika wysokości przeciętnego wynagrodzenia preferowałoby w sposób bezpodstawny interes wnioskodawczyni, obciążając nieuzasadnienie Skarb Państwa utratą siły nabywczej pieniądza. Siła nabywczą pieniądza zmienia się bowiem pod wpływem zmiany cen w gospodarce.

Zgodnie z obwieszczeniami GUS inflacja w roku 2002 wyniosła 1,9%, w roku 2003 – 0,8%, w roku 2004 – 3,5%, w roku 2005 – 2,1%, w roku 2006 – 1,0%, w roku 2007 – 2,5%, w roku 2008 – 4,2%, w roku 2009 – 3,5%, 2010 wyniosła 2,6%, w roku 2011 - 4,3%, w roku 2012 - 3,7%, w roku 2013 - 0,9%, w roku 2014 - 0,0%, a w roku 2015 - minus 0,9% (deflacja), w 2016 roku – minus 0,6 (deflacja), w roku 2017 – 2,0%, w 2018 roku – 1,6%. Sąd do wyliczeń zastosował procent składany, uznając taki sposób za najbardziej odpowiadający słusznemu i zgodnemu z zasadami współzycia społecznego odzwierciedleniu zmiany wysokości uznanego odszkodowania. Stosując tę metodę waloryzacji kwota zasądzona odszkodowania została podwyższona o 16.678,57 zł., czyli procent składany od zasądzonej kwoty 43.299,47 zł. Łączna kwota odszkodowania wyniosła 59.978,04 zł.

Częściowo słuszna okazała się także apelacja odnosząca się do wysokości zasądzonego zadośćuczynienia. Uznać jednakże należy, że wnioskowana łączna kwota 250.000 zł. za prawie 6 miesięcy pozbawienia wolności wnioskodawczyni jest kwotą wygórowaną. W orzecznictwie Sądu Najwyższego wskazuje się, że wysokość zadośćuczynienia powinna być z jednej strony odczuwalna dla poszkodowanego i przynosić mu równowagę emocjonalną, naruszoną przez doznane cierpienia psychiczne, ale z drugiej strony – utrzymana w rozsądnych granicach, odpowiadających aktualnym warunkom i przeciętnej stopie życiowej społeczeństwa³.

Krzywda stanowiąca szkodę niemajątkową dotyczy w szczególności sfery psychiki danej osoby i jej przeżyć wewnętrznych. Zadośćuczynienie, wobec niewymierności szkody niemajątkowej, ma zrównoważyć negatywne przeżycia i jest swoistego rodzaju sankcją za naruszenie dóbr osobistych. Powinno mieć przede wszystkim charakter kompensacyjny, wobec czego jego wysokość z jednej strony musi przedstawiać wartość ekonomicznie odczuwalną, z drugiej strony powinno być utrzymane w rozsądnych granicach, nie może stanowić nieuzasadnionego wzbogacenia się osoby wnioskującej. Wysokość kwoty zadośćuczynienia za doznaną krzywdę nie jest możliwa do precyzyjnego ustalenia. Przyznając odpowiednią kwotę z tego tytułu Sąd winien opierać się na rzetelnych i zindywidualizowanych kryteriach mających oparcie w przeprowadzonych dowodach. Zadośćuczynienie powinno z jednej strony zrównoważyć negatywne przeżycia i doświadczenia, z drugiej strony być sankcją za naruszenie dóbr osobistych.

Pełnomocnik wnioskodawczyni zauważył, że Sąd pierwszej instancji miarkując zadośćuczynienie poddał wnikliwej ocenie sytuację osobistą, zdrowotną, dotychczasowy tryb życia oraz intensywność przeżyć doznanych przez M. S. (2)–S. podczas tymczasowego aresztowania (str. 4 apelacji). Zdaniem pełnomocnika Sąd niedostatecznie odniósł się do warunków pobytu wnioskodawczyni w areszcie, osadzenie nigdy niekaranej wnioskodawczyni w celi wieloosobowej z osobami oskarżonymi o popełnienie ciężkich przestępstw, poddawanie codziennym kontrolom osobistym wykonywanych w warunkach braku intymności, konwojowanie do szpitala z założonymi na nogi i ręce kajdankami oraz nadany rozgłos w sprawie. Poza powyższym pełnomocnik podniósł, że M. S. (1) wykonywała zawód szczególnego zaufania, była osobą o nieposzlakowanej opinii. Fakt jej aresztowania miał wpływ na jej rozwój zawodowy i osobisty.

Sąd meriti uwzględnił wszystkie elementy istotne przy ustalaniu wysokości zadośćuczynienia należnego wnioskodawczyni, w tym te wymienione przez jej pełnomocnika. Z uzasadnienia wynika, że wzięto pod uwagę warunki pobytu w areszcie, co należy rozumieć jako wszystkie okoliczności związane z tym pobytom. Dokonano analizy zapisów znajdujących się w teczce osobopoznawczej tymczasowo aresztowanej. Wzięto pod uwagę sposób życia wnioskodawczyni przez tymczasowym aresztowaniem i uwzględniono to, że nie przebywała ona nigdy w areszcie, prowadziła ustabilizowane życie rodzinne, zawodowe i nie wchodziła w konflikt z prawem.

Przy ustalaniu wysokości zadośćuczynienia nie pominięto zatem żadnego z elementów koniecznych do oszacowania należnej kwoty, aczkolwiek rację ma pełnomocnik, że nie nadano im odpowiedniej wagi, co skutkowało zasądzeniem kwoty zbyt niskiej. Zadośćuczynienie winno być odpowiednie, co oznacza, że przyznana kwota powinna zrównoważyć negatywne przeżycia związane z zatrzymaniem, uwzględniać całokształt okoliczności towarzyszących zatrzymaniu, w tym okres stosowania, stan zdrowia, wykonywany zawód, skutki jakie zatrzymanie wywarło na osobę uprawnioną w środowisku, w którym funkcjonuje. Sąd Okręgowy wziął pod uwagę wszystkie elementy niezbędne do określenia kwoty należnego zadośćuczynienia, aczkolwiek o ile prawidłowo zebrał i ocenił materiał dowodowy, o tyle nadał nieprawidłową wagę wszystkim ważkim w tym przypadku okolicznościom związanym z tymczasowym aresztowaniem wnioskodawczyni i skutków izolacji na dalsze jej życie.

Mając na uwadze powyższe Sąd Apelacyjny postanowił w sposób znacząco wyższy zaakcentować wszystkie okoliczności ustalone przez Sąd pierwszej instancji, jak i te wyszczególnione w apelacji pełnomocnika M. S. (2)–S. podnosząc zasądzoną kwotę z 80.000 złotych do 120.000 złotych. W ocenie Sądu Apelacyjnego tak określona kwota zadośćuczynienia jest proporcjonalna do doznanej przez wnioskodawczynię krzywdy wynikającej z tymczasowego aresztowania, uwzględnia właściwie całokształt okoliczności mających wpływ na jej rozmiar i stanowi rzeczywistą jej rekompensatę. Odpowiada kryteriom zadośćuczynienia słusznego, a zarazem niewygórowanego. Jest kwotą oscylującą w górnych granicach słusznego, aczkolwiek mając na uwadze długofalowe konsekwencje,

które ujawnione zostały w toku rozprawy głównej, jest kwotą prawidłowo rekompensującą doznaną krzywdę. Kwota zadośćuczynienia ma służyć złagodzeniu doznanej krzywdy, ale też nie może być źródłem nieuzasadnionego wzbogacenia. Zasądzenie wnioskowanej kwoty 250.000 zł., a więc o 130.000 zł. więcej, stanowiłoby niezasadne wzbogacenie się wnioskodawczynie. Wysokość zadośćuczynienia nie może być nadmierną w stosunku do doznanej krzywdy, musi być utrzymana w rozsądnych granicach.

Z powyższych względów Sąd Apelacyjny zmienił wyrok w zaskarżonej części. Zgodnie z art. 554 § 4 k.p.k. postępowanie jest wolne od kosztów sądowych, które ponosi Skarb Państwa.

1 uchwała składu siedmiu sędziów SN z dnia 10 kwietnia 1992 r., III CZP 126/91, OSNCP 1992, nr 7–8, poz. 121

2 wyrok sygn. I CSK 475/09

3 (por. wyroki SN: z 14.02.2008 r., II CSK 536/07, OSP 2010/5, poz. 47, s. 339; z 26.02.1962 r., IV CR 902/61, OSNCP 1963/5, poz. 107; z 24.06.1965 r., I PR 203/65, OSPiKA 1966/4, poz. 92; z 10.03.2006 r., IV CSK 80/05, OSNC 2006/10, poz. 175)